

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Андрей Иванов Нончев; УНСС;
научна специалност: „Социология“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата, научна специалност „Социология“ в УНСС

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №1305/10.06.2020 на Зам.-ректора на УНСС по НИД.

Автор на дисертационния труд: Ваня Христова Несторова

Тема на дисертационния труд: „Политики за противодействие на изпирането на пари: динамика и въздействие“

1. Информация за дисертанта

Дисертантката се е обучавала по докторска програма „Социология“ към катедра „Икономическа социология“ при Общикономически факултет на УНСС по научна специалност „Социология“ съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1223/24.04.2018г. Обучението е осъществено в задочна форма на обучение, субсидирано от държавата, през периода от 27.03.2018 до отчисляването от докторантура на 2.06.2020г. с решение на Факултетния съвет на Общикономически факултет при УНСС. В периода на своето обучение като докторант към катедра „Икономическа социология“, тя е положила успешно всички изпити в съответствие с утвърдения индивидуален план.

Ваня Несторова е била студент в Софийски университет ”Св. Климент Охридски” в периода 1986-1992г. и придобива образователна степен магистър по право. Продължава обучението си в съвместна магистърска програма на Софийски университет ”Св. Климент Охридски” и Университета Нанси 2, Франция и през 2011г. се дипломира като Магистър по международни отношения - Право на Европейски съюз.

Ваня Несторова е работила последователно като прокурор в Софийска районна прокуратура (1992-1998г.), в Софийска градска прокуратура (1998-2005г.), Върховна касационна прокуратура (от 2006 досега), като в периода 2006-2013г. е заемала длъжността ръководител на сектор “Противодействие на изпирането на пари”. Тя има богат национален и международен професионален опит, свързан с темата на дисертацията. Ваня Несторова участва в междуинституционална работна група за

разработване на първата Стратегия за противодействие на изпирането на пари в България 2011-2015 година, приета с решение на Министерски съвет на Република България в 2011г. Била е национален експерт в Петия кръг за съвместни оценки “Финансови престъпления и финансови разследвания“, организиран от Генералния секретариат към Съвета на ЕС и е включена в оценителни мисии в Латвия (2010) и Финландия (2011). Участвала е в проект ECOLEF, осъществен от екип на Университета по икономика в гр. Утрехт, Нидерландия под ръководството на проф. Бригите Унгер със съдействието на Европейската комисия (2009-2012г.). Била е заместник-председател на екипа, който по време на българското председателство на ЕС председателства заседанията на Съвета на ЕС по предложението на ЕК относно Директива за изпирането на пари по наказателно правен ред (януари – юни 2018г.). В периода 2002-2019г. Ваня Несторова е участник в множество семинари и специализации в България, Австрия, Белгия, Великобритания, Испания, Италия, Нидерландия, Португалия, САЩ, Украйна, Федерална Република Германия, Франция, Чехия, организирани от влиятелни академични, държавни и международни институции.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Общият обем на дисертацията е 228 страници. Съдържанието на дисертацията включва списък на използвани съкращения, увод, три глави, заключение, списък на използваната литература и четири приложения. Списъкът на използваната литература съдържа 155 литературни източника (41 на български и 114 на английски език), шест медийни публикации, 61 нормативни и стратегически документи, както и шест решения от съдебната практика на Съда на ЕС.

В увода на дисертацията аргументирано е обоснована актуалността и значимостта на избраната дисертационна тема. Изпирането на пари се определя като „една от най-големите индустрии в света“, като са представени емпирични данни за нейния мащаб (с.7). Посочени са множеството негативни икономически, политически, социални, етически ефекти на това престъпление. Подчертава се ролята на политиките за противодействие на изпирането на пари на глобално, регионално и национално ниво и необходимостта от оценка на техните резултати и въздействие, което е важно условие тези политики да бъдат ефективни, ефикасни и актуални в съответствие с многообразните и динамично променящи се форми на това престъпление (с.9).

В увода ясно са дефинирани обекта, предмета, целта и задачите на дисертационния труд. Експлицитно е формулирана тезата на дисертацията: „Политиките за противодействие на изпирането на пари в България следват динамиката и характеристиките на политиките, приети на глобално и регионално ниво, но не успяват да достигнат необходимите резултати и нива на въздействие.“ (с.10). Тя е допълнена и конкретизирана чрез три хипотези на дисертационното изследване. Представени са методологическият подход, изследователските методи и ограниченията на дисертацията. Очертана е логиката на изложението и тематичната структура на дисертационния труд.

В първа глава на дисертацията е представена концептуално-теоретична реконструкция на явлението „пране на пари“. Тя е организирана около няколко тематични центъра:

Първо, проследен е произходът и последващите юридически и теоретични употреби на понятието „изпиране на пари“, което отразява широко разпространени и

исторически устойчиви практики на скриване на незаконния произход на пари и други активи. Идентифицирани са редица примери от Средновековието до модерността на изпиране на пари, придобити от незаконна дейност (лихварство, пиратство, бандитизъм и др.). Констатира се, че интензифицирането и глобализирането на организираната престъпност в края на 20-ти век увеличава значимостта на изпирането на пари поради две основни причини: първо, експоненциалното нарастване на доходите от престъпна дейност, които трябва да бъдат легитимирани и инфилтрирани в легалната икономика; второ, увеличените възможности за влияние и проникване на престъпни групи и организации в структурите на политическата власт и държавната администрация, ерозирайки принципите на демократичното управление и върховенството на закона (с.16). Посочва се, че криминализирането на изпирането на пари се извършва първоначално през 80-те години на миналия век в САЩ, въпреки че действия за неговото разкриване и предотвратяване са предприемани и по-рано.

Второ, анализират се специфичните характеристики на изпирането на пари. То винаги се предшества от други предикатни престъпления, в резултат на които се генерират незаконни доходи. Тяхното изпиране и легитимиране дава възможност за разширяване мащабите на престъпната дейност и незаконните бизнес практики. Подчертава се изключителното разнообразие на методи и форми на изпиране на пари, което може да се осъществява от множество субекти – както физически, така и юридически лица (с.17). Процесът като правило е вплетен в нормалния социално-икономически живот и се реализира чрез обичайни финансово-търговски трансакции, чрез които се легализират придобитите от престъпна дейност активи. Идентифицирани са трудностите при разкриването на практиките на изпиране на пари, измерването на размера, структурата и движението на генерираните от него финансови потоци. Изследват се факторите, които оказват влияние върху мащабите и начините на изпирането на пари: вид на предикатните престъпления и териториалният им обхват (локален, национален, регионален, глобален); наличие на адекватни нормативни и регулаторни мерки за противодействие; ефективност на тяхното прилагане; активност на компетентните правоохранителни органи; национални и индивидуални особености на извършителите на престъплението и други (с.19-20).

Трето, представят се различни теоретични и правни дефиниции на изпирането на пари в зависимост от „предмета на деянието, характера на източника на изпираните средства и целта, за която те се използват“ (с.22), систематизирани от Унгер и колектив (Unger et al., 2006). Разглеждат се възгледите на български изследователи на изпирането на пари като Панайотов (1998), Петрунов (2013), Пушкарова (2015), Алдимиров (2017) и други. Авторката възприема като работна дефиниция за изпирането на пари „всяко действие, извършено с придобито от предходно престъпление имущество, което способства или довежда до привидно заличаване на престъпния произход на това имущество“ (с.28). В тази, а и във всички други, дефиниции се идентифицират три основни компонента: 1. Извършено на предходен етап предикатно престъпление. 2. Генерирани от него незаконни активи (имущество, пари, финансови инструменти, културни артефакти и т.н.). 3. Последващи действия за легализирането им. Характеристиките на всеки от тези компоненти са подробно разгледани в дисертацията. Очертан е кръгът от престъпления, които по своята природа могат да генерират престъпни средства, чието изпиране е предмет на наказателно преследване. Изясняват се дефинициите, обхвата и вида на придобитите от предикатните престъпления доходи, имущество, материални и нематериални активи. Систематизират се и действията, чрез които се цели да бъдат укрити или преобразувани незаконните облаги от предикатните престъпления.

Четвърто, описва се процеса на изпирането на пари като състоящ се от три основни фази: а) *пласиране* - въвеждане на придобитото имущество във финансовата система; б) *напластяване* - разслояване на средствата чрез различни методи с цел отдалечаването им от източника, от който са придобити; в) *интеграция* - реинвестиране (легализиране) на средствата, изчистени от всякаква връзка с престъплението, от което са придобити (с.29). За всяка от тези фази се анализират действията, начините и конкретните техники, чрез които те се реализират. Класическата концепция за трифазност на процеса на изпиране на пари се проблематизира от развитието на съвременната организирана престъпност в контекста на предлаганите от новите технологии възможности и глобализирането на икономическите процеси, като се разглеждат възгледите на Нейлър (2002), Ян ван Кониингсвелд (2013), Плат (2015). В заключение се прави извода, че без значение от вида на фазите, тяхното наименование и брой „изпирането на пари представлява процес, при който върху придобити по престъпен начин печалби се въздейства по начин, който да прикрие техния произход и да се осигури възможността те да бъдат ползвани от престъпниците без опасност от установяване на връзката им с предикатното престъпление“ (с.36).

Пето, специално внимание се отделя на връзката между изпирането на пари и други престъпни дейности. Разглеждат се последиците и вторичните ефекти на общата престъпна среда, която устойчиво и разширено се възпроизвежда с помощта на изпирането на пари. То допринася за мултиплицирането на криминалната активност и разпространението на редица основни престъпления. Прави се характеристика на няколко ключови незаконни пазари (трафик на наркотици, трафик на хора, данъчни престъпления, измами, корупция и други), генерираните от тях финансови потоци и техните икономически, социални и политически последици. В свързаното с тази проблематика Приложение 1 са тематизирани и категоризирани ефектите от изпирането на пари. Споделя се тезата, че последиците от изпирането на пари не настъпват веднага или в краткосрочен план, но представляват дългосрочни обществени заплахи.

Втората глава на дисертацията е посветена на динамиката и основните характеристики на политиките за противодействие на изпирането на пари. Те са проследени на глобално, регионално и национално ниво в хронологичен порядък, акцентирайки върху ключови нормативни актове, очертаващи правната и институционална рамка за противодействие на изпирането на пари.

В първия параграф на тази глава се концептуализират и анализират политиките на глобално ниво. За тяхна отправна точка се приема приетата през 1988г. *Конвенция на Организацията на обединените нации за борба срещу незаконния трафик на упойващи и психотропни вещества (Виенска конвенция)*, която задължава ратифициралите я държави да предприемат действия и мерки във връзка с изпирането на пари. Те трябва да криминализират „получаването, владението или използването на собственост, ако по време на получаването ѝ е било известно, че тя е получена по престъпен път в резултат на извършване на престъпление, свързано с наркотици“ (с.50).

Тематичен фокус е поставен върху създадената през 1989г. в Париж *Специална група по противодействие на изпирането на пари (FATF)* като междуправителствен орган, чиято цел е разработването и популяризирането на политики за борба с изпирането на пари. Представени са изработените от FATF препоръки и система от мерки като универсални принципи за борба с изпирането на пари, които периодично се актуализират. В този параграф са разгледани и някои секторни политики, осъществявани от отделни организации – Международния валутен фонд (МВФ), Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), Базелски комитет,

Волфсбергската група, групата Егмонд други. Подчертава се значимата роля на ООН, проследена в нейните систематично и последователно развивани глобални политики за противодействие на тежката организирана престъпност и конкретно - изпирането на пари.

Разграничават се и няколко вълни в разработването и прилагането на политиките за противодействие на изпирането на пари на глобално ниво. Първата обхваща тяхното възникване в края на 80-те години на 20-ти век и е свързана с интензифицирането на изпирането на пари в резултат на увеличаването на транснационалната организирана престъпност и корупцията. Втората вълна, от средата на 90-те години до края на миналия век, се характеризира с включването на все повече глобални организации в инициативи за противодействие на изпирането на пари. Пик в развитието на глобалните политики се достига при третата вълна след терористичните атаки в САЩ на 11 септември 2001г., когато политиките срещу изпирането на пари трайно се обвързват с финансирането на тероризма. В последната четвърта вълна основно се ревизират препоръките на FATF и политиките на МВФ, като вниманието се насочва към активно практическо противодействие на изпирането на пари и към по-комплексни оценки на ефективността на прилаганите стандарти, методи и мерки.

Динамиката и характеристиките на политиките за противодействие на изпирането на пари на регионално ниво се разглеждат във втория параграф на тази глава. Поставя се акцент преди всичко върху политиките и регулаторните мерки, разработени и прилагани от Съвета на Европа и институциите на Европейския съюз. Регионалните политики са категоризирани в няколко групи, които са свързани с превенция, инкриминиране на изпирането на пари, ограничаване на неговите мащаби, разследване и наказателно преследване на изпирането на пари, проследяването и конфискацията на престъпно придобито имущество, повишаване на капацитета на компетентните органи и улесняване на неформалното сътрудничество. Анализът се разгръща хронологически и откроява ключови жалони в развитието на тези регионални политики.

Задълбочено се проследяват регулаторните актове на общностно ниво относно противодействието на изпирането на пари - от приемането през 1991г. *Директива № 91/308/ЕИО за предотвратяване на използването на финансовата система за изпиране на пари* (Първа директива) до утвърдената през 2018г. *Директива 2018/843/ЕС* (Пета директива за изпирането на пари), която подобрява съществено общностната рамка в борбата срещу изпирането на пари и финансирането на тероризма.

Анализират се последователните действия на институциите на Европейския съюз за противодействие на изпирането на пари, намиращи израз в различни стратегически документи и законодателни актове (стратегии, регламенти, директиви, рамкови решения). Особено важно значение за отнемането на облагите от престъпна дейност има приетата през 2014 г. Директива 2014/42/ЕС година за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз.

В дисертацията се проследява и динамиката на политиките на общностните институции, насочени към задълбочаване на сътрудничеството и съвместните действия срещу престъпността. Анализират се значението на Лисабонския договор от 2007г., с който Европейският съюз получава компетентност за по-сериозна намеса за противодействието на изпирането на пари; многогодишната програма *Отворена и сигурна Европа в услуга и за защита на гражданите* за периода 2010-2014г., известна като Стокхолмската програма; представената през 2015г. *Европейска програма за*

сигурност, в която се подчертава необходимостта от предприемане на действия за справяне с инфилтрацията в законната икономика на организираната престъпност, като предлага различни мерки в тази насока; няколко релевантни регламенти на ЕС. Открити са и последните общностни актове, приети през 2019г., чиито норми имат отношение към политиките за противодействие на изпирането на пари.

Динамиката на политиките на регионално ниво е обобщена чрез разграничаването на няколко техни вълни: първа, в началото на 90-те години на 20-ти век; втора, която се разгръща в първите години на новото хилядолетие; трета, обхващаща по-голямата част от първото и началото на второто десетилетие на 21-ви век; четвъртата вълна започва през 2015 г. и продължава до днес.

Третият параграф на втора глава е посветен на динамиката и характеристиките на политиките за противодействие на изпирането на пари на национално ниво. Тяхното възникване се свързва с приемането на първия *Закон за мерките срещу изпирането на пари* през 1996г. Изпирането на пари е криминализирано като престъпление с допълнение на *Наказателния кодекс* през 1997г. Следващата година е приет нов *Закон за мерките срещу изпирането на пари*, който разширява кръга на задължените лица и регламентира дейността на създадената със закона агенция „Бюро за финансово разузнаване“ към министъра на финансите. В последните двадесет години този закон е променян 39 пъти, като мерките за превенция и противодействие на изпирането на пари непрекъснато се разширяват.

Проследени са основните жалони в развитието на националното законодателство, адресиращо изпирането на пари. В него се въвеждат специалните препоръки на FATF от 2001г. чрез *Закона за мерките срещу финансирането на тероризма* от 2003г., променян оттогава 17 пъти. Две години по-късно е приет *Закон за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност*, който регламентира процедура за отнемане по граждански ред на престъпно имущество. Сред престъпленията, по повод които може да бъде стартирано такова производство, е и изпирането на пари. В *Закона за административните нарушения и наказания (ЗАНН)* от 2005г. се регламентира отговорността на юридическите лица за обогатяване от престъпления, включително от изпиране на пари. През следващата година са приети, изменени и допълнени няколко закона, имащи отношение към изпирането на пари: нов *Закон за признаване, изпълнение и постановяване на актове за обезпечаване на имущество* и промени в *Закона за кредитните институции* и *Закона за пазарите на финансови инструменти*.

Направен е аналитичен и критичен преглед на измененията в последните пет години на националното законодателство, свързано с изпирането на пари. През 2015г. в *НПК* е регламентирана процедура за достъп до данни по отношение на тежки престъпления, включително изпирането на пари, създадени при дейността на предприятия, предоставящи обществени електронни съобщителни мрежи и/или услуги. В *Закона за кредитните институции* през същата година е регламентирано създаването и поддържането от Българската народна банка на електронна информационна система за номерата на банковите сметки и на платежните сметки с международен номер на банкова сметка (IBAN) за определени категории финансови институции и физически лица. През 2017г. е разширен обхватът на престъпленията, предикатни към изпирането на пари, като в *Наказателния кодекс* се криминализират деяния, свързани със злоупотреби с вътрешна информация и манипулиране на пазарите. Международното сътрудничество по разследвания за изпиране на пари се улеснява чрез приетия през 2018г. *Закон за европейската заповед за разследване*.

Приемането на Четвъртата директива срещу изпирането на пари е последвано от

нейното интегриране в националното законодателство. През 2018г. е приет нов *Закон за мерките срещу изпирането на пари (ЗМИП)*, който също претърпява редица изменения до настоящия момент, предимно във връзка с транспонирането на Петата директива от същата година. Отношение към противодействието на изпирането на пари имат новият *Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество* и извършената през 2019г. промяна на Наказателния кодекс, с която се детайлизира вида на пряката и непряката облага.

Очертани са основните етапи/вълни в развитието на националните политики за противодействие на изпирането на пари. Тяхното начало се отнася към втората половина на 90-те години на 20-ти век. Преди и непосредствено след приемането на страната ни в ЕС през 2007г. се разгръща голяма активност по отношение транспонирането на общностните политики в периода 2004-2008 г. Третата вълна е свързана с приемането на нови европейски актове и актуализиране на политиките за противодействие на изпирането на пари от страна на общностният законодател.

В четвъртия параграф на втора глава на дисертацията са направени обобщаващи изводи относно динамиката на политиките за противодействие на изпирането на пари. Проследяват се интерференциите на политиките с различен териториален обхват, като се идентифицира тенденцията за тяхното развитие първо на глобално, след това на регионално и накрая - на национално ниво. Българското законодателство е силно повлияно от европейската общностна политика и нормативна рамка по повод приемането на страната за член на ЕС. Регионалните политики за изпиране на пари в рамките на Европейския съюз са активно актуализирани и задълбочавани, което намира отражение и в националната правна рамка и се проявява в няколко направления:

- разширяване обхвата на предикатните престъпления и на придобитото от престъпното поведение имущество;
- криминализиране на повече форми на престъпно поведение, представляващо изпиране на пари, акцентирайки върху конфискацията на престъпно имущество като основен способ за борба с тежката и организираната престъпност;
- изискване за регламентиране на отговорността на юридически лица в случаите на обогатяването им в резултат на изпиране на пари и непрекъснато разширяване на обхвата на превантивните мерки;
- последователно разширяване на възможностите на международното сътрудничество, създаване на допълнителен инструментариум за разследване и обща регулация в рамките на ЕС по отношение на отделни сегменти, които могат да бъдат засегнати от изпирането на пари.

Трета глава на дисертацията е посветена на оценка на резултатите и въздействието на политиките за противодействие на изпирането на пари. В нея последователно са анализирани няколко основни теми:

Първо, представени са ключови методологически принципи и подходи при оценяването на публични политики. Дефинирани са характеристиките на мониторинга и оценката на публичните политики, които се разглеждат като инструменти на доброто управление при упражняване на политическата и административната власт. Констатира се, че този инструмент все още не се използва масово и пълноценно, което се отразява и върху ефективността на публичните политики. Разграничават се три направления на оценката на публични политики, които се реализират и в дисертационното изследване: оценка на процеса на прилагането им, на техните резултати и на въздействието им. Поставя се акцент върху оценката на

въздействието, която „изследва ефектите в отделните компоненти и в цялост на регулираната сфера, до каква степен постигнатите от изпълнението на политиките резултати са оказали очакваното влияние върху регулираните обществени отношения, дали тези резултати са постигнати вследствие на прилаганите мерки и дейности или се дължат на външно въздействие, дали е необходимо преоценка на публичната политика или на отделни аспекти от нея и залагане на нови цели с оглед на тяхното развитие“ (с.111). Открити са нейните принципи и значение за подобряване процесите на управление в дадена област.

Второ, дискутират се вече осъществени международни оценки на политиките за противодействие на изпирането на пари. Първоначално техен фокус е ефективността на предприеманите на национално ниво действия и мерки за постигане на съответствие с приетите от FATF стандарти. Този аспект е предмет на мониторинг, осъществяван за част от европейските държави от FATF, а за държавите, които не са негови членове - от Комитета експерти към Съвета на Европа Moneyval. През 2013 година FATF разработва нова методология, която е насочена към оценка не само на техническото съответствие с изискванията на международните стандарти, но и ефективността на тяхното практическо приложение (с.114). Европейската комисия инициира оценки на въздействието на политиките за противодействие на изпирането на пари, които са приложени към нейните предложения за приемането на Четвъртата директива за мерките срещу изпирането на пари (2013), както и за нейното изменение с Петата директива в тази област (2016). Специално внимание дисертантката отделя на оценката, направена при изследването ECOLEF, осъществено от изследователски екип, ръководен от Унгер и Уокър (Unger and Walker, 2014), което оценява икономическата и правната ефективност от прилагането на политиките срещу изпирането на пари.

Трето, разработена е методика за оценка на резултатите и въздействието на политиките за противодействие на изпирането на пари в България. Експлицирани са методите за набиране и анализ на емпирична информация, използвана за осъществяването на тази оценка: 1. Анализ на годишните отчетни доклади на основните български институции, ангажирани с прилагане на политиките за противодействие на изпирането на пари – МВР, ДАНС, ПРБ, КПКОНПИ, НАП; 2. Анализ на присъди за изпиране на пари в България, които са публично достъпни; 3. Анализ на оценителни доклади на противодействието на изпирането на пари в България; 4. Дълбочинни интервюта с експерти с дългогодишен опит в противодействие на изпирането на пари - настоящи и бивши представители на МВР, ДАНС, ПРБ, КПКОНПИ, съд и задължени лица по ЗМИП. В дисертационното изследване се използва разработена от авторката индикаторна рамка, чрез която се оценяват отделни елементи от политиките за противодействие на изпирането на пари. Конструирани са индикатори за оценка на процеса, резултатите и въздействието по отношение на три основни стълба в противодействието на изпирането на пари – превантивен, наказателен и отнемане на престъпно имущество (с.120-122).

Четвърто, анализирани са резултатите от оценката на въздействието на политиките за противодействие на изпирането на пари в България. Изложението е структурирано в няколко тематични кръга:

- 1. Оценка на националното законодателство и институционалния капацитет за ефективното осъществяване на политиките за противодействие на изпирането на пари.** Въз основа на заключенията в допълнителен доклад на Moneyval от 2018г. се прави извода, че недостатъците по отношение на законодателството в по-голямата си част са отстранени и то може да бъде прието за съответстващо на стандартите на FATF (с.124). Транспонирането в

националното законодателство на приетите през 2018 и 2019г. директиви в областта на противодействието на изпирането на пари не е приключило, поради което Европейската комисия не е осъществила оценка на резултатите от този процес.

Moneyval констатира, че в страната е изградена добра институционална инфраструктура с компетенции в противодействието на изпирането на пари. Междуведомственото и международното сътрудничество на българските институции в областта на противодействието на изпирането на пари е на добро ниво. През 2019г. МВФ също оценява положително изградената институционална рамка, включваща звеното за финансово разузнаване, правоприлагащите органи, надзорните органи, ресурсите, националното сътрудничество и статистиката. Същевременно се подчертава, че българският режим за борба с изпирането на пари не е официално оценен спрямо ревизираните стандарти за FATF, съсредоточаващи се върху ефективността на тяхното прилагане на практика (с.125).

Като положителен факт се посочва създаването през 2019г. на постоянно действаща междуведомствена работна група за целите на изготвянето на Национална оценка на риска. Същевременно, първият и единствен стратегически документ, посветен на противодействието на изпирането на пари, е *Стратегията за противодействие на изпирането на пари 2011-2015г.* За нейното изпълнение обаче не е приет план за действие, а тя не е актуализирана след изтичане срока на действието ѝ.

2. Оценка на политиките в областта на превенцията на изпирането на пари.

Посочени са някои дефицити по отношение на ефективността на прилагане на превантивните мерки, регистрирани от оценителните международни екипи на Moneyval през 2008 и 2013г. Те се отнасят до степента на познаване от финансовите институции и задължените лица на законовите изисквания и специфичните мерки срещу изпирането на пари; нивото на докладване от страна на задължените лица извън търговските банки; обхвата на съхраняваната информация от небанковите финансови институции и др. Като общ проблем се идентифицира недостатъчното познаване от задължените лица на същността на изпирането на пари и спецификите, които го отличават от останалите престъпления. Проблематизира се и формирането на общо знание у гражданското общество относно престъплението „изпиране на пари“, неразбирането на неговата същност и негативните последици от неразкриването му. Специално внимание е отделено на качеството на докладване на съмнителни сделки и операции. Подчертава се необходимостта от уеднаквяване на критериите за контрол, който се осъществява от различни институции. Важни проблеми на превенцията са недостатъчният брой предлагани на задължените лица обучителни мероприятия, качеството на осъществяваното обучение и неговата актуалност. Направен е обобщаващ извод, че „заложените с превантивната политика цели са постигнати на едно стабилно ниво основно при финансовите институции“ (с.144). Същевременно, реализацията на мерките срещу изпирането на пари от останалите групи задължени лица остава незадоволителна.

3. Оценка на политиките в областта на наказателното преследване.

Констатира се, че е „налице изградена сравнително устойчива съдебна практика както по отношение на формите на изпълнителното деяние, свързани със осъществяването на сделки и операции, така и по отношение на останалите

предвидени в закона форми – придобиване, държане и ползване“ (с.149). Отчита се както увеличеният брой на образувани досъдебни производства, постановените осъдителни присъди, размерът на конфискувано имущество, така и доброто познаване на престъплението и неговите характеристики от магистратите. Интервюираните експерти посочват наличие на проблем с осъществяването на постоянно въвеждащо и надграждащо обучение, като той е по-остър при правоохранителните органи (с.155). Те споделят и усещането си за „недостатъчна активност и съответно ефективност в областта на отнемане на престъпно придобитото имущество, включително липса на присъди на големи престъпни играчи и отнемане на голямо по стойност имущество“ (с.159). Анализират се и обективните фактори, които затрудняват разкриването и съдебното преследване на изпирането на пари.

- 4. Оценка на политиките в областта на отнемането на имущество.** Дейността на националните институции по отнемане на престъпно имущество се оценява като не особено задоволителна в доклада на Moneyval от 2013г. Посочва се, че общата стойност на конфискуваните активи е сравнително малка в сравнение с прогнозната икономическа загуба от криминални престъпления. Същевременно се аргументира, че съпоставянето единствено в абсолютен брой на статистическите данни относно броя на присъдите за изпиране на пари и отнето с тях престъпно имущество с данните за образувани производства за някои от основните тежки престъпления, без да се вземе предвид същността на престъплението и националните особености при неговото извършване, би довело до некоректна оценка на постигнатото въздействие В дисертацията се анализира най-вече дейността по отнемането на имущество в рамките на наказателния процес, а частично и в тези на гражданската конфискация. Изследването се затруднява от липсата на пълна и актуална статистическа информация по отношение на общия обем отнето в полза на държавата имущество, предмет на изпиране на пари (с.162). Регистрира се увеличаване на реализираните приходи във фиска от отнетото в полза на държавата имущество по присъди за изпиране на пари. Същевременно, не са установени достатъчно разработени политики по отношение на управлението на отнето в наказателния процес различно от пари имущество, включително за предоставянето му за социални и обществени цели (с.167).

Пето, направени са обобщаващи изводи от оценката на въздействието на политиките за противодействие на изпирането на пари в България. Идентифицирани са постиженията и дефицитите на политиките за превенция на изпирането на пари, неговото наказателно преследване и отнемането на „изпраните“ активи. Въпреки времевия лаг и изоставане по отношение на международното и европейско законодателство, с наказателно-правната регламентация на изпирането на пари преди присъединяването на страната към ЕС, се създават условия за активно противодействие на това престъпление, за неговото разследване и доказване. Заклучава се, че „постигнатото въздействие от прилагането на мерките за превенция от част от задължените лице не е достатъчно пълно, като заложената в Стратегията цел да се изгради общ консенсус за третиране на процеса, в който да се включат държавните органи, бизнесът, гражданските организации и медиите, не е достигната на оптимално ниво“ (с.169).

Шесто, очертават се перспективите и насоките за подобряване на политиките за противодействие на изпирането на пари в България. Те са ориентирани към увеличаване на практическата ефективност на политиките за противодействие на

изпирането на пари. Препоръчва се изготвянето на план за действие за ограничаване на идентифицираните в националната оценка рискове от изпирането на пари от Междуведомствената работна група, създадена по ЗМИП. Тя би трябвало да изработва и анализи в сферата на превенцията и противодействието на изпирането на пари и финансирането на тероризма, които изискват сътрудничество и координация между институциите (с.173). Предлагат се и някои конкретни мерки, които трябва да увеличат ефективността на политиките за противодействие на изпирането на пари, свързани с развитието на законодателството, институционалната структура, международното сътрудничество и координация, обучението на магистратите и задължените лица, популяризиране на резултатите при реализирането на приходи от отнето незаконно имущество и други.

В **заключението** се дискутира постигането на целите на дисертационния труд, както и верификацията на нейната основна теза и предварителни хипотези. Категорично се откроява значението на оценяването на прилаганите политики за противодействие на изпирането на пари, чрез които да бъдат проследени както постиганите резултати и тяхната ефективност, така и наличието на съществуващи дефицити при прилагането на мерките и причините за това.

Дисертационният труд е добре структуриран, има ясна логика, авторските виждания са аргументирано защитени, стилът на изложение следва добрите образци и стандарти на научния дискурс, а използваният език е четивен, разбираем и граматически правилен.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Рецензията няма за цел да разглежда и оценява подробно всички тематизирани от дисертантката проблеми и конкретни аспекти на динамиката и въздействието на политики за противодействие на изпирането на пари. Ще открия само най-важните творчески постижения на авторката, които ми дават убедителни основания за подкрепа на дисертационния труд:

Първо, дисертацията има оригинален характер и е посветена на слабо изследван теоретичен и практически проблем. Избраният предмет на дисертацията и възприетата изследователска перспектива имат новаторски характер. Досега в научната литература не е осъществявана комплексна оценка на политиките за противодействие на изпирането на пари в България. Това е сериозно предизвикателство, с което дисертантката се справя успешно.

Второ, пълноценно е реализирана целта на дисертационния труд и е защитена нейната основна теза. Изпълнени са успешно формулираните изследователски задачи. Верифицирани са предварителните хипотези на дисертационното изследване.

Трето, авторката демонстрира широка ерудиция и много добро познаване на научната литература, теоретичните разработки и изследвания, реализираните международни оценки, свързани с предмета на дисертацията. Прави отлично впечатление нейната способност да систематизира и критично да оценява разнообразни теоретични концепции и методически подходи както за разбиране характеристиките и тенденциите на процеса на изпирането на пари, така и за изследване и оценка на политиките за противодействие на това престъпление.

Четвърто, аналитичната и оценъчната работа в дисертацията е извършена въз основа промислена методология и инструментариум, които са релевантни на поставените изследователски цели и се отличават с ярък оригинален авторов почерк. Задължително трябва да се спомене, че дисертантката е доказан професионалист в сферата, която

дисертацията тематизира. Тя е пряко въввлечена като непосредствен участник в разработването, обсъждането и прилагането на политиките за противодействие на изпирането на пари не само на национално, но и на европейско равнище. Това позволява разработените теоретична рамка и методически инструменти, както и осъществената оценка, да бъдат адаптирани и съобразени със съвременните тенденции в противодействието на изпирането на пари.

Пето, едно от най-значимите постижения на автора е стройната логическа обвързаност между теоретичната рамка на дисертационното изследване, избрания методологически подход, разработения аналитичен инструментариум и индикатори, осъществената оценка на политиките за противодействие на изпирането на пари.

4. Оценка на автореферата, научните и научно-приложни приноси и публикациите по темата на дисертацията

Авторефератът (29с.) коректно и пълноценно отразява съдържанието на дисертационния труд. Той съдържа и справка за приносите на дисертационния труд, както и списък с публикации на докторантката по темата на дисертацията.

Приемам формулираните от дисертантката приноси с теоретичен и научно-приложен характер (с.28 от автореферата), които отразяват адекватно нейните изследователски постижения. Като конкретизация и допълнение към тях бих посочил, че дисертационната изследване обогатява наличното знание, методическите подходи и инструментариума за оценяване на политиките в тематизираната предметна област. Предложена е теоретико-методологическа рамка и конкретни индикатори за оценка на политиките за противодействие на изпирането на пари. Направени са оригинални изводи относно характеристиките и тенденциите както на самото престъпление, така и на политиките за противодействие на изпирането на пари. Разкрити са закономерности в тяхната историческа динамика, концептуализирани чрез разграничаването на няколко вълни в развитието на глобалните, регионалните и национални политики. Критично са анализирани техните достижения и дефицити, като са оценени процеса, резултатите и въздействието на тези политики. Направени са конкретни предложения за оптимизиране и усъвършенстване на политиките за превенция изпирането на пари, неговото наказателно преследване и отнемането на незаконно придобити активи с оглед увеличаване на тяхната ефективност и ограничаването на престъпността в страната.

Представен е списък от седем авторски публикации, които са свързани с темата на дисертацията:

1. Несторова, В. 2018. Глава 1. Правна рамка на противодействие на изпирането на пари. В: Несторова, В. (съст.). Разследване на изпирането на пари в България. София: Център за изследване на демокрацията (в съавторство с Цв. Стоянова).
2. Несторова, В. 2018. Глава 3. Разследване на изпиране на пари. В: Несторова, В. (съст.). Разследване на изпирането на пари в България. София: Център за изследване на демокрацията.
3. Несторова, В. 2019. Новите регулаторни мерки в Директива (ЕС) 2018/1673 за борба с изпирането на пари по наказателноправен ред. *De Jure*, 10 (2): 211-217.
4. Несторова, В. 2019. Новите европейски политики срещу изпирането на пари. В: Икономиката на България и Европейския съюз: кръгова икономика и корпоративна

социална отговорност. Петнадесета международна научна конференция на младите учени. София: УНСС и ВУЗФ.

5. Несторова, В. 2019. Развитие на института на отговорността на юридическите лица за обогатяването им от престъпление. В: 50 години Закон за административните нарушения и наказания – история, традиции, бъдеще. Научна конференция, посветена на 50 години от влизането в сила на Закона за административните нарушения и наказания от 1969 г. София: УИ - СУ „Св. Климент Охридски“.

6. Несторова, В. 2020. Престъплението „изпиране на пари“: същност и ефекти. В: Инфраструктура: Бизнес и комуникации. Доклади от Девета международна научна конференция. София: Издателски комплекс – УНСС.

7. Nestorova, V. 2019. Anti-money Laundering Policies in the Financial Sector. In: Leadership & Management: Integrated Politics of Research and Innovations. Graz: University of Graz.

Публикациите на автора са достатъчно на брой, отговарят на професионалните стандарти за качество и са получили признание в критична академична и обществено-политическа среда.

5. Критични бележки и въпроси

Оценявам високо извършената от авторката работа по дисертационното изследване, осъществена въз основа на отлично познаване на неговия предмет, разработена оригинална методика и индикаторна рамка за оценка на въздействието на политиките за противодействие на изпирането на пари и задълбочен анализ на събраната информация. Бих задал два въпроса към дисертантката:

Първо, кои са основните предизвикателства пред националните политики за противодействие на изпирането на пари и приоритетните действия, които трябва да се предприемат, с оглед ограничаване както на мащабите на изпирането на пари, така и на предикатните престъпления?

Второ, в какви насоки може да се усъвършенстват методиката и практиката за оценка на политиките за превенция на изпирането на пари, за наказателно преследване на това престъпление и за отнемането на незаконно придобитите от него активи?

Заклучение

Дисертацията е разработена в съответствие с нормативните изисквания за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, отразени в Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за неговото приложение, приет от Министерския съвет и на Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в УНСС.

Въз основа на посочените в рецензията достойнства на дисертацията и творческите постижения на авторката, отчитайки нейния професионализъм и широките ѝ познания по разработената тема, демонстрираните възможности и умения за самостоятелно извършване на задълбочен анализ, както и нейните приноси в изследването и оценката на политиките за противодействие на изпирането на пари, предлагам на дисертантката Ваня Несторова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

24 юни 2020 г.

София

доц. д-р Андрей Нончев